

SUOMENPONIN YLI EI SAA KATSOA!

Suomenhevosen suuren kantakirjauudistuksen toteuttamisesta on tänä vuonna kulunut 22 vuotta. Uudistuksen tarpeellisuutta tuskin kukaan silloin kielsi. Kasvatuksen alennustila oli jatkunut koko edellisen vuosikymmenen, 1960-luvun, ja hevosten tuottaminen vaati yhä vähenevältä hevoskasvattajain joukolta poikkeuksellista uskoa, suurta itsenäisyyttä ja merkittävää luonteenlujuutta ympäristön arvostelun kestämisessä. Tulevaisuuteen uskovat kasvattajat uskoivat nimenomaan suomenrotuisen juoksijahevosen tulevaisuuteen; heitä me pääasiallisesti saamme kiittää siitä, että kansallinen rotumme sentään säilyi. Ajan vaatimusten tähden kasvatuksen painopiste kääntyi heidän mukanaan juoksijoihin. Valtiovalta ei ollut pystynyt seuraamaan ajan merkkejä, vaikka jo 1940-luvulta lähtien oli lähinnä eteläpohjalaisin voimin vaadittu juoksijoille omaa kantakirjaa. Sotien jälkeen puuhattiin Seinäjoelle jo ensimmäisiä kantakirjaanottoja yksityisten toimesta, mutta tämä puuha päättyi ja tasaantui sitten ns. sukuvarsanäyttelyiden pitämiseen. Kun yleishevostantakirja korvattiin vuonna 1965 juoksijahevosten kantakirjalla, päätös oli oikea, mutta pahasti myöhässä. Lisäksi täysi askel jäi ottamatta.

Luonteva sauma uudistukseen tarjoutui siinä vaiheessa, jolloin valtio luopui kantakirjanpidosta ja hevosjalouden ja raviurheilun keskusjärjestöjä ruvettiin yhdistämään. Ja täysi askel todella otettiin, mentiin oikein kiitolaukkaa hetki: vuodesta 1971 toteutettu kantakirja ja jalostusohjesääntö katkaisivat kerralla yhteydet yli neljä vuosikymmentä tehtyyn jalostustyöhön jopa niin perusteellisesti, että aikaisempien ja uusien tulosten vertailu kävi mahdottomaksi. Pahaa paperin makua lisäsi vielä se, että luotiin uusi terminologia, jonka oppiminen tuotti hevosjalostusvirkailejoillekin selvästi näkyviä vaikeuksia.

Mutta tietysti uudistuksessa oli hyviäkin kohtia. Tärkein oli suomenhevosen yhtenäisen kantakirjan jakaminen neljään jalostussuuntaan: työhevos-, juoksijahevos-, ratsuhevos- ja pienhevossuuntaan. Pienhevosjalostuksen tunnustaminen tällä tasolla osoitti huikeaa ennakkoluulottomuutta, joka jää uudistusta valmistelleen suppean työryhmän pysyväksi kunniaksi. Yleiseltä kannalta katsoen oli tietysti kyse taistelusta suomenhevosen säilyttämisestä, ja siihen taistoon tarvittiin myös ratsut ja pienet.

Pienhevosjalostuksella ei ollut tunnustettuja juuria tässä maassa. Jalostusjohto pyrki 1960-luvulle saakka monikäyttöiseen työhevoseen, jonka arvokkain käyttöominaisuus oli tietysti vetokyky. Yleinen käsitys oli, että suuri massa on eduksi, koska se auttaa irtiotossa pelkällä länkiin suuntautuvalla painolla. Kantakirjanäyttelyissä pienet hevoset saivat mahdollisuutensa, mikäli suorittivat kunnan kokeet (ikä ja elopaino otettiin huomioon vetokokeen kuormaa määrättäessä), mutta rakenteen arvostelussa ponikokoinen tamma joutui yleensä kärsimään alhaalta lähtevästä skaalasta; pieni ori selvisi tähän saakka vain harvoin. Suuren hevostarpeen aikana 1940-luvulla pieneksi jäävän varsan esittäminen varsanäyttelyssäkin tuotti yleensä pahan mielen. Etelä-Pohjanmaalla lautakunta kiersi varsan hyväntahtoisesti hymyillen, puheenjohtaja puhui "paakarin pullahevosesta" sekä antoi tammavarsalle yleensä täpärän III:n jos mitään ja jätti orivarsan kokonaan ilman. Selväksi aina tuli, että syynä oli pieni koko. "Kiitä pientä, moiti suurta, astu suuren rekehen", oli jalostusjohdon kanta ainakin 1950-luvulle saakka.

Tässä kehityskulussa oli kyllä yksi sivujuonne. Sitä ei kannata mainita sen merkittävyyden takia, vaan siksi, että se kuvastaa hevosjalostuksemme sitoutumista ajan yleisiin tavoitteisiin. Talvisodan päätteeksi Neuvostoliitto saneli Suomelle ns. Moskovan pakkorauhan 1940, jolloin maamme menetti laajat alueet. Kun Suomi joutui jatkosotaan seuraavana vuonna, se otti samat alueet takaisin ja varmisti turvallisuutensa vielä vanhan rajan itäpuolellakin. Sotasaaliiksi saatiin valtava määrä hevosia, minkä lisäksi jouduttiin tekemisiin myös sotilashallintoalueella maata viljelevien venäjänkarjalaisien hevosten kanssa. Sotasaalishevosia käytettiin mahdollisuuksien mukaan maataloustöihin täällä; osa niistä myytiin koti-Suomeen. Paikallinen kanta oli pientä, jalostamatonta, heikkovoimaista mutta yleensä hyväluontoista. Suomalaisissa joukko-osastoissa palveli monia hevosjalostuksesta kiinnostuneita eläinlääkäreitä ja agronomeja, jotka tietysti kiinnostuivat käyttökelpoisen työhevostannon luomisesta Itä-Karjalaan. Maataloushallinnon virkamiehet Helsingissä katsoivat velvollisuudekseen asian edistämisen, ja ainakin vuonna 1942 pieniin orisiin suhtauduttiin kantakirjaanotoissa tavallista suopeammin. Joskus isännältä tosin kysyttiin, suostuisiko hän myymään oriinsa Itä-Karjalaan, jos se hyväksyttäisiin. Ainakin kaksi suomalaista kantakirjaoritta lienee puolustusvoimain omistuksessa vaikuttanut Viteleen lähistöllä kolhoositalalla, jonne koottiin myös parhaita paikallisia tammoja. Suomeen tuotiin sodan loppuvaiheessa kolmisenkymmentä pikkuhevosta, mutta ne oli palautettava sodan jälkeen. Valtion hevossiitolassa oli silti vielä 1940-luvun lopussa muutamia itäkarjalaisia pienikokoisia hevosia, joita ei tietenkään voitu käyttää siitokseen suomenhevosen kanssa.

On valitettavaa, ettei mikään käytännön tavoite aiheuttanut suurten hevosmäärien aikana pienikokoisen suomalaisen hevosen kehittämistarvetta. Silloin olisi ollut varaa valintaan ja jopa erilaisten ponityyppien kehittämiseen. Ponikokoisia orilinjoi ei tietenkään ollut päässyt syntymään, siitä kruunu oli pitänyt huolen, mutta käytännön tasolla tarpeellista tietoa olisi ollut kosolti käytettävissä.

Vuosina 1971 - 92 on pienhevosten eli P-suunnan jalostukseen hyväksytty 31 suomenponioritta ja 99 -tammaa. (Tiedän kyllä, että "suomenponin" käsitettä vastaan voidaan esittää huomautuksia, mutta olen käyttänyt sitä osoittaakseni kotoisen ponimme aseman ulkomaisten poniroitujen rinnalla.) Määrä ei ole suuri, mutta kuitenkin riittävä osoittamaan, että suomenhevosella on kehittymisen mahdollisuudet myös poniroituna. Olisimme päässeet 20 vuodessa pitemmällekin, jos ei jalostusohjesääntöä olisi jo 1973 sormeiltu siten, että P-suunnan tarjokit joutuivat tekemään ratsuhevosuunnan (R) kokeet. Ei ole tiedossa, pyrittiinkö suomenponi nuijimaan kohta kalvohinsa, vai oliko kyseessä pelkkä hallinnollinen typeryys, jolle ei ole selitystä enempää kuin yleensäkin typeryksille. Sitä ei edes kohta korjattu, vaikka vuodessa piti jo nähtävän, mihin ollaan menossa. Niinpä toimenpiteen teho oli täydellinen, sillä vuosina 1974 - 83 menetettiin tietymätön joukko suomenponista kiinnostuneita kasvattajia; sen rinnalla on vähäisempi vahinko, että sanotun vuosikymmenen kuluessa saatiin kantakirjaan vain neljä (4 !) RP-hevosta. Nyt ollaan sitten sellaisessa tilanteessa, että vuosina 1984 - 92 hyväksytyjä suomenponeja on sekä tammoja että oriita yhtä paljon, 25. Oriita on siis lukumääräisesti riittävästi, mutta uusista sukuyhdistelmistä tarvittaisiin ponioriita lisääkin. Pienikokoiset tammatt olisi ujustelematta tarjottava jalostukseen viimeistä häntää myöten.

Ori Maan 411-71P avasi kantakirjaoriden P-suunnan Kouvolan orinäyttelyssä syyskuussa 1971. Se oli silloin 143 cm korkea ja painoi 360 kg. Ori sai II palkinnon. Sironakenteisena se vastaisi nykyään aika pitkälle monen maan. - Valok. I.O. 1972.

Tähänastinen jalostusvalinta on tuottanut P-suunnalle myös I palkinnon yksilöitä, niin oriita kuin tammojakin. Siten on jo nähtävissä ainakin suurin piirtein se tavoite, johon rakenteellisesti pyritään. Tyypikysymys on tietysti mielenkiintoinen. Samoin kuin juoksijasuunnan (J) ja R-suunnan arvostelussa ollaan etääntymässä suomenhevosen rotutyypistä (valitettavasti!), samoin P-suunnalla näkyy tulevan päämääräksi siro, etenkin edestä kevyt ratsutyyppi, joka lähenee lämpimiä poniroitua, vaikkapa newforestinponin suuntaan. Lähellä on joskus ollut myös se käsitys, että hylkäävässä lausunnossa työhevostyyppiä on pidetty vikana. Olisi valitettavaa, jos suomenponin jalostuksessa olisi tapahtumassa tällainen kavennus; se olisi lisäksi jalostusohjesäännön henkeä vastaan, sillä se edellyttää suomenponin soveltuvuutta myös perinteellisiin työajoihin. Kun ponimaiseen olemukseen kuuluu tärkeimpänä rakenteen suhteellisuus, ei sen tavoittelun tarvitse merkitä laatutyypin sivuuttamista enempää ratsu- kuin työponinkaan (ajeluponin) arvostelussa. Ja jo nyt on hyviä esimerkkejä myös siitä, että hyväkin suomenponi voi säilyttää oman rotunsa leiman.

Lautakunnat ovat suhtautuneet nuivasti P-tarjokkaisiin, joiden suvussa on ollut täysikokoisia hevosia niin kuin niitä yleensä sukutauluissa on. Vaatimuksena on ollut siis sukutaulun selväpiirteinen näyttö ponikoon puolesta. Joskus suku on ollut jopa yksi hylkäämisen syy, mikäli lähimpöissä on ollut useampia täysikokoisia yksilöitä. Mutta käsi sydämelle: onko se sittenkään tarpeellista tässä vaiheessa, kun määrätietoista jalostusta on ollut vasta parikymmentä vuotta. Jostakinhan on aloitettava. Paljon sopisi jättää kasvattajain varaan, sillä nimenomaan P-suunnalla he taitavat keskimääräisesti olla tämän maan parhaita sukuasiantuntijoita, vertasi heitä sitten mihin ryhmään hyvänsä. Jalostusvalinnoissaan heillä on ollut huomattavasti enemmän harkittavaa kuin esim. pelkkään nopeuden lisäämiseen pyrkivillä valitsijoilla. Jos kantakirjaan hyväksyttäisiin esim. hyvärakenteinen ja suhteellinen pienori, jonka sukutaulu ei kuitenkaan todistaisi ponisiitoksen puolesta, suomenponin jalostajilla olisi varmasti riittävästi tietämystä sen jalostuskäyttöön; joissakin yhdistelmissä se saattaisi olla aivan hyvä vaihtoehto.

Sitä tosiasiaa ei sovi kieltää, että suomenponin kasvattajiin on iskeytynyt tietty masennus, joka on syvempi kuin pelkästään yleisestä taloustilanteesta johtuva. Se on näkynyt mm. arvostettujen jalostustallien rajussa pienentämisessä, jalostustavoitteen hylkäämisessä siten, että "varmuuden vuoksi" on astutettu hyvät tammatt nopeilla ravureilla koosta piittaamatta, hyviäkään tarjokkaita ei läheskään aina viitsitä vaivoitella kantakirjaan saakka jne. Tämä kaikki on murheellista, mutta siihen on omat syynsä. Ne voitaneen kyllä korjata.

Tamma Lobina 503-72PJT jäänee ainutkertaiseksi lajissaan. Kuten numerosta näkyy, se hyväksyttiin kantakirjaan kolmella jalostussuunnalla. P-suunnalla se sai I palkinnon. - Valok. Aarne Rauma 1972.

Jessimo 1186-80RP on erittäin ansiokas P-suunnan jalostusori. - Valok. I.O. 1986.

Manni 2052-80RP on erinomainen suomenponityyppi. Sillä on myös hyvä sukupuolityyppi ja rotukeina, mutta ratsutyyppinä ori on heikompi. - Valok. I.O.1993.

Suomenponin kasvattajat arvioivat yleisesti, ettei heidän työtään, siis tuotettaan, pidetä arvossa edes vähimmäismäärin. Samaan tapaan kulkee myös monien suomenratsun kasvattajain aatos. Kantakirjalautakuntien työskentelyssä pienhevosen esittäjiä vaivaa tavallisesti luonnekokeen ajaminen; ajajat ovat usein ravureiden ohjastajia, joiden on vaikea mieltää suomenponin luonteelle asetettavia vaatimuksia. Jos taas kyseessä on ratsastuskoe, sen arvostelijoiden taito vaihtelee kovasti näyttelypaikan mukaan. Mutta kenties pahin on tilanne silloin, kun lautakuntaan sattuu isäntämiesjäseniksi yksisilmäisiä ravimiehiä, jotka arvioivat kohteensa vain sukutaulua vilkaisemalla. Kun suomenhevosen virallisessa kantakirjassa on neljä jalostussuuntaa, on kohtuullista vaatia, että hevosseurat ja hevosjalostusliitot määräävät lautakuntiin sellaisia jäseniä, jotka ovat sisäistäneet tämän perusasian ja pystyvät hoitamaan tuomarin tehtävänsä ilman ennakkoluuloja. Ja jos todellista kiinnostusta neljättä suuntaa kohtaan olisi, saataisiin joskus sopivan J-oriiin lausuntoon huomautus siitä, että se sopinee myös P-suunnan jalostukseen. Ei omistajalla mitään sitä vastaan voi olla, koska toteamus voi lisätä siitoskäyttöä.

Suomenponitammojen kärkeä edustaa I palkinnon tamma Pyrri 2987-84P, joka on jo ansiokkaasti aloittanut uransa P-suunnan siitoksessa. - Valok. I.O. 1993.

Suomen Hippos voisi panostaa suomenponiin paljonkin ilman merkittävää rahanmenoa. Pelkkä hyväntahtoinen mielenkiintokin kelpaisi. Muistettakoon vain, että kun Hippos muutama vuosi siten tuli Suomenratsut ry:n mukaan haravoimaan pieniä suomenhevosia, ilmaantui satoja suomenponin ystäviä, jotka hehkuivat innosta vain siksi, että heidät oli huomattu. Heidä voisi haastaa yhteen jatkuvasti, sillä he varmasti tarvitsevat toistensa tukea. Lisäksi heidän asiantuntemuksensa tulisi saada yleisempään käyttöön. Suomen Hippos olisi oikea elin järjestämään esim. Kuopioon suomenponiseminaarin. Pohjois-Savo on selvästi P-suunnan johtava kasvatusmaakunta.

Yhteys Viroon voisi olla piristävä. Siellä on suomenhevosesta tärkeän verenlisän ennen sotia saanut kansallinen hevosrotu, eestinhevonen, jota jalostetaan pienrotuna. Kun olen kehottanut virolaisia ottamaan suomenhevosesta uutta puhtia, he tietysti viittaavat yleisen niukkuuteensa, mutta sanovat sitten, että he moittivat suomenponissa raskasta päätä ja eturuumista. Tämä voi merkitä sitä, etten ole onnistunut näyttämään virolaisille vieraillessi juuri heille sopivia suomenponeja, mutta kyllähän niitäkin on. Virolaiset vaativat lisäksi oriilta selviä ratsun ominaisuuksia ja koulutusta. SuoRa toivottavasti innostuu ajatuksesta saada esim. johonkin ensi kesän maatalousnäyttelyyn pari eestinhevosta, joiden suvussa olisi suomalaista ainesta. Silloin saisimme aikaan keskustelut, jotka voisivat johtaa vaikka mihin.

Ja vielä yksi asia: Suomenratsut ry. tehköön omassa toiminnassaan vuoden 1994 suomenponin vuodeksi!